

Evropska zajednica – mogućnosti vojne integracije

MILOVAN RADA KOVIĆ

Integracioni procesi u Evropskoj zajednici (EZ) sprovedeni su u ekonomskoj, institucionalnoj i političkoj oblasti. Ekonomskim procesima je obuhvaćeno ukidanje carina između zemalja EZ i formiranje centralne banke EZ i zajedničke evropske valute (EKU). U okviru institucionalne integracije osnovana je Komisija EZ, Savet ministara EZ, Evropski parlament, Sud pravde u Luksemburgu i Evropski savet. Političkom integracijom, koja je u toku, trebalo bi prvo da se ispune dva osnovna uslova: zajednička spoljna politika zemalja EZ i zajednička odbrana. Zajednička odbrana, međutim, nameće i više drugih pitanja: odnos vojnih jedinica EZ prema NATO i njihov broj, cilj, sastav i namenu. U Briselu je aktuelna i dilema o tome da li treba formirati potpuno nove vojne formacije unutar EZ ili rešenja treba tražiti u ponovnom aktiviranju i modernizovanju već pomalo zaboravljene Zapadno-evropske unije. Politička kriza u Jugoslaviji, kao evropskoj zemlji, i dezintegracioni procesi u SSSR-u idu u prilog formiranju tih jedinica. Međutim, pošto bi njihovo formiranje moglo neposredno da ugrozi opstanak NATO i da na dnevni red uvrsti pitanje svrsishodnosti stacioniranja američkih vojnih jedinica u evropskim bazama, za sada je rešenje nađeno u formuli nazvanoj „evropski stub“ pri NATO.

Zahvaljujući jednoj međunarodnoj organizaciji – Evropskoj zajednici (EZ), Evropa se pri kraju 20. veka možda nalazi na početku svoje ekonomske, institucionalne, vojne i političke integracije. Proces koji će 1992. i početkom 1993. godine obuhvatiti dvanaest zemalja zapadne Evrope, prema predviđanjima, već u prvoj deceniji 21. veka nužno će se proširiti na sve evropske zemlje, čime će se ostvariti zamišljeni projekt o „zajedničkom evropskom domu“.¹

Evropa je, tokom istorije, na mnoge načine nastojala da objedini svoje civilizacije i ljudske potencijale. Međutim, sredstva i metodi koji su korišteni (politički, ideološki, vojni, ekonomski itd.) stvarali su još veće podele između zemalja i

¹ Ideju o „zajedničkom evropskom domu“ prvi je izložio sovjetski predsednik Mihail Gorbačov. Njena suština je u tome da se evropski integracioni procesi ne mogu odnositi samo na zapadnoevropske zemlje, već na sve države „starog kontinenta“.

naroda „starog kontinenta“. Pre drugog svetskog rata takav istorijski splet okolnosti antagonizirao je najveće evropske sile u rat koji su vodile između sebe, a posle drugog svetskog rata čak čitave grupe zemalja razvrstale su se u dva suprotna bloka. U godinama posle drugog svetskog rata čitav evropski kontinent je ekonomski i vojno stagnirao, dok su Sjedinjene Američke Države postale svetska supersila i gotovo uspele da svoju kulturu i sistem vrednosti nametnu celoj planeti. Osim toga, Japan je postao ekonomski „džin“ stvaranjem ekonomskog modela koji je postao privlačan za gotovo sve zemlje. Evropski kontinent, izmučen ideološkim trzavicama i vojno-ekonomski i politički prepolovljen na svoj istok i zapad, sve više se pretvarao u moguće mesto najžešćeg (nuklearnog) sukoba supersila. Međutim, istorijske političke promene na istoku kontinenta, kao i nagovešteni razvoj EZ zaustavili su takav proces. Te dve činjenice – EZ (međunarodna organizacija koja je još uvek orijentisana samo na zapadnu hemisferu evropskog kontinenta) i procesi demokratizacije na istoku Evrope – doveli su do toga da gotovo i nema evropske zemlje kojoj nije politički i ekonomski cilj pristupanje Evropskoj zajednici.

Evropska zajednica je sada politički najjača integraciona međunarodna organizacija. Prilikom osnivanja njen osnovni cilj bio je da objedini ekonomske potencijale zemalja članica, a poslednjih se godina među tim zemljama članicama EZ ozbiljno razmišlja i o mogućnostima političke integracije (tzv. politička unija). Politička unija zemalja „dvanaestorice“ trebalo bi, pre svega, da se iskaže u zajedničkoj spoljnoj politici i zajedničkom nastupu zemalja EZ prema svim državama koje nisu članice te organizacije. Međutim, političku uniju nije moguće ostvariti bez prethodne vojne integracije. Dakle, politička unija zemalja zapadne Evrope još uvek je daleki i neizvesni cilj, za čije ostvarenje te zemlje moraju proći još mnoga iskušenja.

EVROPSKA ZAJEDNICA – ISTORIJSKI RAZVOJ

Bliži se 1992. godina, a sa njom i politička i vojna integracija EZ, zasnovana na konceptu koji su mnogi analitičari nazvali „Sjedinjene Evropske Države“. Evropska zajed-

nica je prvenstveno zamišljena kao ekonomska organizacija. Vremenom, međutim, integracije između „evropske dvanaestorice“ dostigle su takav stepen da se već više godina u okvirima EZ razmišlja i o mogućnostima vojne i političke integracije.

Ideja o „ujedinjenoj Evropi“ (tzv. Panevropska unija) veoma je stara. Zahvaljujući grofu Rihardu Kudenhof-Kalegriju i njegovoj ideji o „Sjedinjenim Evropskim Državama“, 1922. godine osnovana je „Panevropska zajednica“. Uprkos ambicioznim planovima i podršci izvesnih uticajnih krugova tog vremena, taj pokret nikada nije postao masovan, niti se nametnuo kao realan politički činilac u tadašnjoj Evropi. Novi pokušaj učinio je, 1928. godine francuski ministar inostranih poslova Aristid Brijan, koji je sa nemačkim kolegom Gustavom Stresemanom, na zasedanju skupštine Lige naroda u Ženevi, predložio stvaranje „evropske unije“ koja bi delovala u okviru Lige naroda. Pod tim predlogom se podrazumevala samo tešnja saradnja između evropskih država, bez mešanja u njihov unutrašnji suverenitet. Međutim, u vreme jakog nacionalizma i osvajačkih planova nekih evropskih zemalja, za te i slične ideje o jačanju saradnje i miroljubivom ujedinjenju evropskih država još uvek nisu postojale istorijske mogućnosti.

Posle drugog svetskog rata, na novom talasu institucionalizacije ideje o evropskom jedinstvu, 1946. godine u Cirihi, britanski ratni premijer Vinston Čerčil je govorio o korisnosti stvaranja „Ujedinjenih Evropskih Država“. Već 1948. godine nastao je „Panevropski pokret za mir“, ² a iz njega postepeno, nove međunarodne organizacije (OECD, EFTA, ZET – EEZ itd.). Ipak, Evropa je morala još čekati na stvaranje organizacije s kojom će početi integracioni procesi na njenim prostorima. Konačno, 9. maja 1950, Robert Šuman, tadašnji ministar inostranih poslova Francuske, izložio je smeo plan da se vitalne funkcije uglja i čelika Francuske i Savezne Republike Nemačke udruže u organizaciju otvorenu svim „evropskim demokratijama“. Pored Francuske i Nemačke, i Belgija, Holandija, Luksemburg i Italija potpisale su 1951. godine Pariski ugovor, koji je označio početak stvaranja prve od tri

² Mouvement Pan-Europeen pour la Paix.

evropske zajednice – Evropsku zajednicu za uglj i čelik (ECSC). Uspeh je naveo šest zemalja članica da isti princip primene na celokupnu privredu. Rezultat pregovora bilo je potpisivanje dva ugovora u Rimu 1957. godine, a sa njima je stvorena Evropska ekonomska zajednica (EEZ) i Evropska zajednica za atomsku energiju (EURATOM). Neposredni ciljevi ugovora za EEZ, ili Rimskih ugovora, bili su stvaranje carinske unije, ukidanje kvota i ostalih ograničenja trgovine između zemalja članica, kao i slobodno kretanje ljudi, usluga i kapitala. Tako je neposredno posle drugog svetskog rata Francuska pružila ruku Nemačkoj, što je uslovalo nastanak Evropske ekonomske zajednice. U početku su se njima pridružile još četiri zemlje (Belgija, Italija, Holandija, Luksemburg), potom 1973. Danska, Velika Britanija i Irska, 1981 – Grčka i, konačno, 1986. godine Španija i Portugalija. Tako je krajem 20. veka među evropskim analitičarima, ali i među običnim ljudima, preovladalo mišljenje da je Evropska zajednica jedina evropska organizacija sposobna da zaustavi ekonomsko, ali i vojno-političko zaostajanje evropskog kontinenta u odnosu na SAD i Japan.

Ekonomске institucionalne integracije između zemalja članica EZ dostigle su veoma visok stepen, pa se sada u Briselu ozbiljno i sasvim realno razmišlja o mogućnostima realizacije „političke unije“. Naime, stvaranje zajedničkih vojnih snaga u tom procesu se nametnulo kao jedan od najprioritetnijih zadataka „dvanaestorice“. Pošto evropska zajednica obuhvata prostor dvanaest država zapadne Evrope, na kojem živi nešto više od trista pedeset miliona ljudi, a zemlje koje su članice EZ raspolažu ogromnim vojnim potencijalima, integracija vojnih snaga zemalja EZ imala bi više pravaca i nekoliko ciljeva. Pre svega, gotovo sve zemlje koje su sadašnje članice EZ vojno su integrisane u zapadnu vojnu integraciju NATO. Međutim, stvaranje „evropskih“ vojnih formacija unelo bi neke nove elemente u prethodnu vojnu zapadnu organizaciju. Pre svega, u NATO vodeći vojni i politički uticaj imaju SAD, dok bi u evropskim vojnim snagama vojni uticaj bio raspoređen na više evropskih država, pre svega na Francusku i Nemačku, zatim Veliku Britaniju, Belgiju, Italiju i Španiju.

DALJI RAZVOJ I PERSPEKTIVE

Punopravno članstvo u EZ podrazumeva odricanje zemalja članica od pojedinih funkcija koje su u ranijoj političkoj istoriji pripadale isključivo državama i koje su činile tzv. državne nadležnosti. To se, pre svega, odnosi na pitanja spoljne politike i odbrane. Sigurno je svaka od zemalja EZ politički i strateški dobro razmotrila svoje međunarodne pozicije pre nego što je pristupila toj međunarodnoj organizaciji. Rukovodeći se strateškim, političkim i ekonomskim interesima NATO, ali i potrebama bezbednosti, Francuska je, zajedno sa SR Nemačkom, 1950. godine počela da čini prve „integracione korake“ u Evropi, koji su prethodili formiranju Ekonomske zajednice. Suočena sa teškim psihološkim nasleđem u odnosu na druge evropske narode neposredno posle drugog svetskog rata, SR Nemačka je, rukovodeći se idejom da „nijedan rat više ne krene sa njene teritorije“, prihvatila pruženu ruku Francuske. Luksemburg, Holandija i Belgija, relativno male države zapadne Evrope, već su bile integrisane i usmerene jedna na drugu kroz „Beneluks uniju“ i NATO, pa je za njih priključivanje EZ bilo samo uključenje u još jače integracione procese. Za Italiju, EZ mogućnost je za jačanje političke i vojne uloge na prostorima južne Evrope i Mediterana. Republika Irska u EZ vidi priliku za vezivanje političke pozicije za evropske integracije. Naime, i ona će kroz institucije EZ pokušati da „deblokira“ svoju političku, ekonomsku i vojnu zavisnost od Londona, kao i da se jače veže za kontinentalne države, prvenstveno Francusku i Nemačku. Danska je prisustvom u EZ potvrdila svoju „evropsku orijentaciju“, i time načinila dva značajna spoljnopolitička koraka: svojoj političkoj i vojnoj poziciji u Skandinaviji i NATO dodala je i položaj prve zemlje Skandinavije u Evropskoj zajednici. Velika Britanija je, i pored izvesnih nesporazuma sa EZ i „vernosti atlantskoj politici SAD“, ipak budućnost svoje spoljnopolitičke pozicije vezala i za evropske integracije i Evropu. Grčkoj je punopravno članstvo u EZ značilo svojevrstu odbranu od velike Turske i smanjivanje opasnosti od ratnog konflikta sa tom državom. Evropska zajednica je za Španiju i Portugaliju značila izlazak iz ekonomske, a pre svega političke blokade, kojima su te dve zemlje više decenija bile izložene zbog fašističkih diktatura.

Svaka je, dakle, zemlja „dvanaestorice“, koje čine sadašnju EZ, pored nesumnjivo ekonomskih, imala i duboke političke i vojne razloge za pristupanje toj organizaciji, pa se može reći da su ekonomski razlozi bili uslovljeni političkim interesima, i obratno. Za većinu evropskih zemalja koje nisu članice EZ i koje nisu uključene u evropske integracione procese pristupanje EZ nameće se kao najvažniji spoljnopolitički interes. Međutim, put zemalja koje žele u punopravno članstvo EZ neće biti ni lak, ni jednostavan.³

Pritisak na Evropsku zajednicu da se sasvim otvori, ili barem više „odškrine vrata“ novim članicama, sve je veći. Stoga je EZ, preko svog komesara Fransa Andrisena, ponudila još jedan model za odnose s postojećim i mogućim kandidatima – tzv. delimično članstvo.⁴ Taj status bi u evropskim integracionim procesima obezbeđivao mesto između pridruženog (trenutno ga imaju Turska, Kipar i Malta) i punopravnog članstva. Prema EZ, to rešenje bi bilo prihvatljivo i za neutralne zemlje i za članice EFTA, ali i za istočnoevropske i mediteranske zemlje, jer bi im svima omogućilo da budu predstavljene u Savetu ministara i drugim institucijama. Istovremeno, ne bi morale da poštuju pojedine odluke EZ, bilo zbog slabosti svojih još nedovoljno jakih tržišnih privreda, bilo iz političkih razloga (neutralna ili nesvrstana pozicija).

EVROPSKA ZAJEDNICA U NOVOJ „EVROPSKOJ ARHITEKTURI“

Od završetka drugog svetskog rata Evropa nikada kao sada, u poslednjoj deceniji 20. veka, nije imala mogućnost da postane jedinstveno ekonomsko i političko područje. Gotovo pola veka evropski kontinent je bio podeljen na „istok“ i „zapad“, a države na jednoj i drugoj strani činile su dva

³ Pre poslednjih društvenih previranja posmatrači sa Zapada su smatrali da je od zemalja sa istoka Jugoslavija najbliža toj organizaciji. Jugoslavija i EZ sklopile su čak i ugovore 1980. godine, koji su ukazivali na pridruženo članstvo. Međutim, teška politička situacija sasvim je udaljila Jugoslaviju od punopravnog članstva u Evropskoj zajednici. Umesto Jugoslaviji, u poslednje vreme Mađarskoj i Češkoslovačkoj na zapadu kontinenta daju najveće šanse da u dogledno vreme pristupe toj organizaciji. Te dve zemlje postale su punopravne članice Evropskog saveta, a Veće ministara EZ uskoro će doneti odluku o početku pregovora (u međuvremenu se pridružila i Poljska) o pridruženom članstvu tih zemalja Evropskoj zajednici.

⁴ *Jugoslavija u Evropi*, „Politika“, 29. april 1991, str. 2.

ideološka, politička, ekonomska, vojna, pa čak i kulturna područja. Međutim, političke promene na istoku kontinenta doprinele su završetku hladnog rata i ograničavanjima trke u naoružavanju, a njima je okončan i čitav sistem međunarodnih odnosa u Evropi i svetu, što je doprinelo značajnom narastanju uloge EZ kao najjače kontinentalne integracione organizacije. Očigledno, posleratna podela Evrope na „istok“ i „zapad“ nestala je, pre svega, zbog činjenice da nestaje Istočna Evropa u ideološkom i geopolitičkom smislu. Nastanak novog sistema međunarodnih odnosa, podstaknutog novim strategijskim i geopolitičkim odnosima snaga u Evropi, potvrđuju sledeće činjenice:

1. Sovjetski Savez, kao jedina evropska supersila, zahvaćen procesima političke demokratizacije i ekonomske modernizacije, zapao je u krizu koja karakteriše sva društva koja prolaze kroz promene celokupnog ekonomskog i političkog sistema. Političkom demokratizacijom i ekonomskom nužnošću, tj. reformom u SSSR-u („perestrojka“), uslovljeno je povlačenje sovjetskih vojnih snaga iz nekadašnjih zemalja Varšavskog ugovora, tako da su nestale tzv. spoljne granice SSSR-a, odnosno granice Varšavskog ugovora. Štaviše, politička previranja u SSSR-u doprinela su da se postavi pitanje osamostaljivanja pojedinih republika unutar sovjetske federacije, i to u evropskom delu SSSR-a (Moldavija, Ukrajina, Letonija, Estonija, Litva). Samostalni državni identitet tih republika mogao bi da potisne najveću sovjetsku republiku Rusiju u geografskom smislu „dublje“ prema azijskom kontinentu, što bi moglo učiniti da najveći deo sovjetske države duže vreme bude „isključen“ iz evropskih integracionih procesa;

2. Nemačka je zemlja koja je u prethodnom periodu u mogućem nuklearnom sukobu predstavljala područje „centralnog fronta“ i direktnog vojnog sučeljavanja NATO i Varšavskog ugovora. U političkim promenama u Evropi, međutim, Nemačka je ponovo objedinila svoju teritoriju i, zavisno od brzine ekonomskog uspona bivše „istočne Nemačke“, ta država može u bliskoj budućnosti da preraste u prvu evropsku silu;⁵

⁵ Ujedinjenjem Nemačke, u središtu Evrope nastala je država od oko osamdeset miliona ljudi. Ekonomski potencijal Nemačke veći je od Francuske, Holandije i Belgije zajedno, a čak je pet puta veći od zajedničkog ekonomskog potencijala pet srednjoevropskih

3. promene u Evropi dovele su neke evropske zemlje u duboku krizu. Jugoslavija je, na primer, dugo bila „faktor stabilnosti“ na evropskim prostorima. Međutim, slično kao u SSSR-u, ali iz drugačije istorijske pozadine, i u našoj zemlji pojedine republike teže političkoj samostalnosti. Ti procesi su se toliko zaoštrili da je Jugoslavija postala faktor nestabilnosti ne samo za područje Balkana već i za čitav evropski kontinent. Secesionistički procesi u Jugoslaviji mogli bi biti uvod za takve procese na širem području Balkana, ali i u Evropi.⁶

Tako se intenzivnim integracionim procesima ekonomskom prosperitetu na zapadu Evrope suprotstavlja proces velike ekonomske i političke krize, sa mogućim etničkim sukobima na istoku kontinenta. Novostvorena situacija i „evropska arhitektura“ doveli su u nov položaj i EZ, koja, ekonomski ojačana, traži ekonomsko, političko i vojno osamostaljenje. To podrazumeva da EZ preuzima odgovornost za eventualne političke krize u Evropi, a stvaranje evropskih vojnih snaga nameće se kao nužnost razvoja EZ, ali i kao posledica stvaranja nove „evropske arhitekture“ i „novog svetskog poretka“.

ULOGA VOJNIH ORGANIZACIJA NATO I EVROPSKE ZAJEDNICE

Odnosi unutar NATO uvek su bili na liniji odnosa između SAD, s jedne, i zemalja zapadne Evrope, s druge strane. Zajedničko nastupanje zapadnoevropskih zemalja, SAD i Kanade i zajednički ciljevi koje su isticali prilikom koncipiranja svojih spoljnopolitičkih akcija, a pre svega u funkciji pariranja politici SSSR-a, nisu nikad bili dovoljni da prikriju ili otklone razlike u tumačenjima međunarodnih zbivanja. Razvojem EZ,

zemalja: Poljske, Čekoslovačke, Mađarske, Rumunije i Bugarske (1988. godine nacionalni bruto-proizvod SRN iznosio je 1.120 milijardi, a DRN 207,2 milijarde dolara), Šire o implikacijama ujedinjenja Nemačke na političke procese u Evropi videti: Predrag Simić, *Evropski integracioni procesi i nemačko pitanje*, „Narodna Armija“ br. 2.637, 1990, str. 48–49, i *Ujedinjenje Nemačke i ujedinjenje Evrope – dug put do jedinstva*, „Narodna Armija“, br. 2.687, 1990, str. 52–54.

⁶ Razni oblici secesionizma mogli bi da zahvate na području Balkana delove Rumunije u kojima živi mađarska nacionalna manjina i delove Bugarske u kojima živi tursko stanovništvo. Nadalje, procesi u SSSR-u i Jugoslaviji mogli bi posredno zaoštriti odnose između Čeha i Slovaka, Korzikanaca i Francuza, Katalonaca i Španaca, a uticali bi i na delove Poljske nastanjene nemačkim stanovništvom.

taj problem dobija na značaju, a demokratskim procesima u Sovjetskom Savezu i promenama u Istočnoj Evropi ističe se težnja EZ za stvaranjem sopstvenih vojnih formacija. Za razliku od SAD, kao globalne sile sa globalnim aspiracijama i globalnom ulogom u svetskim zbivanjima, EZ je na drugačiji način bila zainteresovana za regulisanje evropskih zbivanja. Njen interes je bio znatno više određen regionalnim kriterijumima i težnjama da se u neposrednom evropskom okruženju nađu rešenja za probleme koji se tiču evropskog kontinenta kao celine. U tom kontekstu može se posmatrati i uloga vojnih snaga NATO i mogućih vojnih snaga Evropske zajednice.

U razmatranjima vojne organizacije EZ i NATO potrebno je istaći da se vojne snage država članica NATO sa aspekta organizacije dele, načelno, na tzv. dodeljene snage (assigned forces), tj. one koje se nalaze pod operativnim vodstvom regionalnih komandi, i na tzv. posebno označene snage (earmarked forces), koje će biti stavljene pod vodstvo tih komandi u slučaju rata. Međutim, mada su podvrgnute operativnom rukovodstvu regionalnih komandi, te snage ostaju u osnovi nacionalne jedinice potčinjene sopstvenim vojnim vlastima, i o njihovoj upotrebi može da odluči jedino Savet Organizacije na osnovu jednoglasne odluke.

Političke reforme na istoku Evrope mogu uticati na to da buduće eventualne vojne snage EZ budu brojčano manje, ali zato stratezijski znatno pokretljivije i vojno efikasnije. Ciljevi evropskih vojnih snaga bili bi, takođe, znatno drugačiji od ciljeva vojnih snaga NATO, koji je prvenstveno imao za cilj zaštitu vojnih, a time i ekonomskih, političkih i ideoloških interesa zapadnog sveta. Evropske vojne formacije bi, zavisno od okolnosti i razvoja političke situacije na istoku evropskog kontinenta, prvenstveno imale za cilj „gašenje“ sukoba unutar pojedinih evropskih država (uz njihovu saglasnost), kao i eventualno sprečavanje mogućih sukoba između evropskih zemalja. Drugi, takođe značajan cilj bio bi zaštita interesa evropskih zemalja i važnih strateških tačaka za (Zapadnu) Evropu koje se nalaze van evropskog kontinenta. S vojnog aspekta, očigledno je da bi te snage morale biti veoma pokretljive, s velikom ubojitom moći, pa se u EZ poslednjih godina ozbiljno razmatra pitanje stvaranja tzv. evropskih vojnih snaga za brzu intervenciju. Njih bi karakterisale visoka borbena gotovost, visok stepen taktičke pokretljivosti i sposob-

nost za borbena dejstva u raznim uslovima, najčešće putem vazdušnog ili pomorskog desanta. Vojne snage za brze intervencije tokom sedamdesetih godina prve su osnovala SAD, a zatim su se, pod istim nazivom, pojavili vojni kontingenti u strukturi oružanih snaga Velike Britanije, Francuske i Italije. Poslednjih godina o formiranju tih vojnih formacija ozbiljno razmišlja Španija, dok Sovjetski Savez ima iste snage pod drugim imenom, ali sa istim ciljevima. Radi se, pre svega, o vazdušno-jurišnim i vazdušnodesantnim jedinicama, koje su sastavljene od brigada i divizija, a u njihovom su sastavu i jedinice specijalne namene, kao i mornaričkodesantne jedinice.⁷

Formiranje takvih jedinica sastavljenih samo od vojnika iz evropskih zemalja nužno bi uticalo na pitanje opstanka i restrukturiranja NATO, ali bi dovelo u pitanje i svrsishodnost stacioniranja američkih vojnika u evropskim vojnim bazama. Zavisno od dinamičnosti političkih reformi na istoku kontinenta i uključivanja istočnoevropskih zemalja u evropske integracije, u doglednoj budućnosti bi se moglo postaviti pitanje i samog prisustva SAD na evropskom kontinentu kao vojne i političke supersile. Na osnovu toga bi se u svetskim razmerama mogao formirati nov odnos političkih, ekonomskih i vojnih supersila: SAD – Japan – EZ, mada je iz sadašnje perspektive „unipolarnog sveta“ još uvek veoma teško o tome govoriti.

STRATEGIJSKA ULOGA „EVROPSKOG STUBA“ U NATO I MOGUĆE STRATEGIJSKE OPCIJE U RAZREŠENJU JUGOSLOVENSKE KRIZE

O mogućnosti za stvaranje evropskih snaga za brzu intervenciju razgovaralo se u Parizu, Rimu, Briselu, Londonu, Bonu i Vašingtonu. Francuska pokušava da u vezi s tim

⁷ Za razliku od EZ čije su vojne snage za brzu intervenciju u „formiranju“, NATO poseduje takve jedinice za Evropu. Reč je o delu snaga KoV, odnosno RV, koje su namenjene za hitne intervencije. Jedinice su opremljene, naoružane i popunjene prema formaciji. Visoke su mobilne sposobnosti i pripravnosti. Jedinice KoV u dejstvu se prevoze avionima, a jedinice RV prilikom dejstva prihvataju koalicione vazduhoplovne baze. Kopnene snage sačinjava sedam specijalizovanih bataljona, a vazduhoplovne sedam eskvadrona lovaca bombardera, eskvadron izviđačkih aviona i više od pet eskvadrona transportne avijacije. Snage KoV čine kontingenti članica NATO: Belgije, Italije, Kanade, Luksemburga, SAD, Nemačke i Velike Britanije. Jedinice RV sačinjavaju kontingenti Belgije, Holandije, Italije, Kanade, SAD, Nemačke i Velike Britanije. Snage su stacionirane u Evropi, a pod neposrednom su komandom glavnokomandujućeg snaga NATO za Evropu.

pitanjem politički deluje u dva pravca. Prvo, nastoji da pomoću Vašingtona i NATO učvrsti svoju vojnu poziciju u Evropi. Tu taktiku oslanjanja na Vašington u Francuskoj zastupaju predsednik Miteran, premijer Rokar, šef diplomatije Dima i ministar odbrane Žoks. Međutim, „oslanjanje na Vašington“ treba prihvatiti samo uslovno: navedeni političari su prevashodno zainteresovani za politički, ekonomski i vojni prestiž Francuske u Evropi i svetu, a uvereni su da će te ciljeve postići učvršćivanjem partnerstva sa SAD. Predsednik De Gol se svojevremeno zalagao za nezavisnu spoljnu i odbrambenu politiku Francuske, dok sadašnji predsednik Fransoa Miteran smatra da će Francuska biti uticajnija u svetu ako, uz pomoć Vašingtona, postane vodeća vojna sila na „starom kontinentu“. Složenost odnosa između Pariza i Vašingtona naročito je izražena prilikom smenjivanja francuskog ministra odbrane Ševermana, za vreme krize u Zalivu, i posle susreta francuskog i nemačkog predsednika u Parizu. Fransoa Miteran je posle sastanka sa Helmutom Kolom, 30. maja 1991. u Parizu, izjavio da Francuska ne želi u vojnu strukturu NATO. To faktički znači da Francuska želi da se osloni na Vašington, ali nezavisno u odnosu na NATO, tj. bez obaveze i uslovljavanja od strane Vašingtona da mu pristupi. S druge strane, Francuska nastoji da sa drugim zemljama EZ, prvenstveno sa Nemačkom, stvori zajedničke evropske vojne snage

Posle ujedinjenja dve Nemačke vojni „apetiti“ Bona su se naglo povećali. Sve su glasniji predstavnici nemačkih „jastrebova“ i konzervativnih partija, kao i neki poslanici u Bundestagu koji smatraju da Nemačka treba da preuzme veću vojnu ulogu u Evropi i svetu. Za sada, zagovornicima te ideje o novoj vojnoj ulozi nemačke armije ne ide u prilog nemački ustav, kojim se izričito zabranjuje angažovanje vojnika Bundesvera izvan nacionalnih granica i teritorije NATO. O promeni tog zakona već je raspravljano u Bundestagu. U međuvremenu, Bon se opredelio za stvaranje evropskih vojnih snaga, što treba da bude „most“ za izvlačenje van „kišobrana NATO“ nemačkih oružanih snaga.

Italija se u sedištu EZ, Briselu, preko svojih predstavnika, bez rezerve zalaže za stvaranje evropskih vojnih snaga. Rim očekuje da bi tim snagama ojačao svoju ulogu na Mediteranu, kao i da bi njegove vojne snage u eventualnim sukobima imale

važnije mesto nego u strukturama NATO. Italija, zajedno sa Francuskom i Nemačkom, glavna je pokretačka snaga ideje o evropskim vojnim snagama za brzu intervenciju.

Velika Britanija smatra da će u Evropi novog doba imati posebnu ulogu. Britanci veruju da oni treba da preuzmu vrhovnu komandu nad eventualnim evropskim vojnim snagama za brzu intervenciju. U vezi s tim, Velika Britanija ima snažnu podršku SAD, pa London smatra da će „imati onu vojnu ulogu u Evropi koju Sjedinjene Američke Države imaju u svetu“.

Sjedinjene Američke Države su veoma skeptične prema mogućem stvaranju evropske armije, odnosno evropskih snaga za brzu intervenciju koje bi bile nezavisne evropske vojne formacije u odnosu na NATO. Takva razmišljanja Vašington je otvoreno izložio prilikom posete američke delegacije Parizu 27. maja 1991. godine. Taj stav američke vlade Francuzima je preneo američki ministar odbrane Dik Čejni. On je rekao „da se evropska bezbednost ne može planirati niti graditi na račun interesa celog zapadnog sveta“. Hladni rat u Evropi je okončan, ali odbrana Evrope, prema Diku Čejniju, u svim njenim aspektima – od unutrašnje bezbednosti do opasnosti koje mogu sa „spoljne strane“ da ugroze „stari kontinent“ – pogađa i suštinske interese SAD, pa se zbog toga eventualne evropske vojne snage ne mogu izdvajati iz zajedničkog Atlantskog pakta. Vašington je, drugim rečima, otvoreno saopštio Parizu, ali i Rimu i Bonu, da se „novi svetski poredak“ mora graditi „pod rukovodećom palicom Sjedinjenih Američkih Država“. Američki ministar odbrane Dik Čejni je tom prilikom francuskim rukovodiocima naglasio „da se Vašington energično protivi osnivanju zapadnoevropskih zajedničkih vojnih formacija koje bi delovale izvan i nezavisno od Atlantskog pakta“.

Tako se stvorio raspored snaga koji je pokazao određene nesuglasice između EZ i Sjedinjenih Američkih Država. S jedne strane, velike pristalice ideje o evropskoj vojsci i evropskim snagama za brzu intervenciju bile su Francuska, Nemačka i Italija, sa nešto umerenijim Briselom i znatno umerenijim Hagom i Londonom, dok su se druge članice EZ priklanjale odlukama većine, a Vašington se, s druge strane, suprotstavljao svakoj samostalnosti EZ u vojnom pogledu.

Na sastanku NATO, održanom juna 1991. u Kopenhagenu, konačno je otklonjena dilema oko stvaranja evropske vojske i evropskih vojnih snaga za brzu intervenciju. Naime, odlučeno je da se promeni strategija NATO, odnosno da se unutar tog vojnog saveza stvori tzv. evropski stub. S obzirom na političke reforme u SSSR-u, kao i na političku situaciju u zemljama istočne Evrope i na Balkanu, snage koje bi predstavljale „evropski stub“ u okviru NATO bile bi pogodnije za eventualne „intervencije“ na evropskim prostorima jer bi bile sastavljene samo od vojnika iz evropskih zemalja, a istovremeno bi bile i integracioni deo NATO. Prema tada postignutom dogovoru, imale bi 50.000 – 70.000 vojnika i oko stotinjak aviona, a u njihov sastav bi ušle i pomorske snage evropskih zemalja stacioniranih u Mediteranu. Ranije je odlučeno da na čelu tih snaga bude britanska komanda.

Brzina stvaranja „evropskog stuba“ u NATO, eventualno sadejstvo sa američkim vojnim snagama u kriznim situacijama, stepen samostalnosti koje mogu imati te evropske vojne jedinice (da pritom ne ugroze interese Vašingtona) i mnogi drugi detalji biće, prema dogovoru postignutom u Kopenhagenu, preciznije razmotreni na redovnom sastanku zemalja članica NATO u jesen 1991, na zasedanju te vojne organizacije u Briselu. Ipak, brzinu formiranja tih snaga diktiraće politička i vojna situacija u Evropi, pre svega na njenom istoku, kao i rasplet krize u Jugoslaviji. Naime, poslednji događaji u Jugoslaviji postavili su i pitanje mogućeg angažovanja tih vojnih snaga. O tome postoje izvesne strategijske opcije, koje se razmatraju, pre svega, u Moskvi, Parizu i Bonu:

– Sovjetski Savez je veoma rezervisan prema mogućnosti da se u Jugoslaviji angažuju bilo čije strane vojne snage, pa čak i mirovne snage UN, zbog toga što SSSR ima slične probleme u svojoj zemlji;

– posle posete „ministarske trojke“ EZ Jugoslaviji, francuska vlada je reagovala inicijativom za zasedanje Saveta bezbednosti i sastanka Zapadnoevropske unije. Kao vojna organizacija Zapadne Evrope,⁸ Unija bi, prema francuskom

⁸ Zapadnoevropska unija je vojna organizacija, formirana potpisivanjem tzv. Briselskog ugovora 1948. godine. Njene članice su bile Francuska, Velika Britanija i zemlje Beneluksa, a 1955. godine, dopunom Briselskog ugovora, priključile su se i Nemačka i Italija. Formiranjem NATO, 1949. godine, i njegovim razvojem, Zapadnoevropska unija je počela da gubi na značaju, ali je poslednjih godina, podstaknuta idejom o „evrop-

predlogu, trebalo da formira jedinice koje bi u ime UN razdvojile sukobljene strane u kriznim žarištima Jugoslavije;

– Nemačka ne pokazuje zainteresovanost za razmatranje jugoslovenskog problema u okviru Ujedinjenih nacija, gde je samo običan član. Naime, Evropa, kao „nadležna“ za Jugoslaviju, okvir je u kojem bi Nemačka znatno lakše preuzela inicijativu i na „jugoslovenskom pitanju“ zaradila nove poene u utakmici za osvajanje evropskog (i svetskog) političkog vrha.⁹

Takvi stavovi Moskve, Pariza i Bona u vezi s Jugoslavijom sasvim su razumljivi. Moskva je već „dovoljno“ izgubila nestankom Varšavskog ugovora, a sada se, pored rivalstva sa SAD, suočava i sa Nemačkom, sve većom evropskom „pretnjom“. Pariz je, čak, i za intervenciju stranih trupa, samo da bi sprečio secesionističke pokrete koji bi mogli da zahvate i Francusku (Korzika), ali pre svega da bi se sačuvala EZ, jer se ta do nedavno „složena“ međunarodna organizacija počela ozbiljno razilaziti u pogledu stavova pojedinih članica prema jugoslovenskoj krizi. Najjasniji su, međutim, stavovi Bona, jer se ujedinjenjem dve Nemačke geopolitički prostor te zemlje, sa zapada, „pomerio“ ka centralnoj Evropi. S obzirom na to da je Jugoslavija snažna prepreka bržem i širem ostvarivanju nemačkih geopolitičkih interesa i strategijskih aspiracija na jugu i jugoistoku Evrope, njen opstanak kao države nije primarni nemački interes.¹⁰ Zbog toga Nemačka od intervencije vojnih snaga EZ očekuje lakše ostvarenje svojih strategijskih ciljeva u Evropi.

Zaključna razmatranja

Očekivanje bilo kakve intervencije stranih vojnih snaga u Jugoslaviji (bez obzira na to da li se radi o jedinicama UN, Evropske unije ili snaga za brzu intervenciju EZ) ipak za sada nije realno, i to iz nekoliko razloga:

skom identitetu Evrope“, ponovo postala aktuelna. Francuska je jedna od zemalja EZ koja smatra da nije potrebno formiranje nekih novih vojnih snaga EZ, već da samo treba obnoviti Zapadnoevropsku uniju, koja bi na taj način postala zvanična „vojna formacija“ Evropske zajednice.

⁹ „NIN“, br. 2119, 9. avgust 1991, str. 13.

¹⁰ Videti: prof. dr Radovan Radinović, *O raspletu jugoslovenske krize i mogućim posljedicama*, „Vojno delo“, br. 1–2/1991, str. 15.

– vojne snage koje bi intervenisale u Jugoslaviji trebalo bi da budu mirovne jedinice koje čine tampon-zonu između sukobljenih strana. Mirovne jedinice EZ ne postoje, a takve snage nema ni KEBS. Doduše, moguće je da KEBS formira *ad hoc* vojne snage, ali za takvu odluku (kao i bilo koju drugu) potrebna je saglasnost svih članica, dakle i Jugoslavije;

– kada se radi o mirovnim snagama UN, prema Povelji UN, državama članicama se garantuje da svoje unutrašnje sporove rešavaju same, a presudan kriterijum za angažovanje tih snaga je ugroženost međunarodnog mira i bezbednosti. Međutim, za to je potrebna saglasnost svih pet stalnih članica Saveta bezbednosti (SSSR, SAD, Kina, Francuska, Velika Britanija), čiji će se stavovi po pitanju Jugoslavije teško uskladiti:

– i pored određenih političkih krugova u Jugoslaviji koji priželjkuju angažovanje stranog faktora, veliki deo Jugoslavije bi angažovanje vojnih snaga EZ smatrao mešanjem u unutrašnje stvari. One bi, eventualno, i uspele na trenutak da spreče etničke napetosti, ali svakako ne bi doprinele konačnom rešenju problema.

Prilikom razmatranja mogućnosti i formiranja vojnih jedinica EZ, nezavisno od krize u Jugoslaviji, treba uzeti u obzir i sledeće činjenice: Evropa je od Bečkog kongresa 1815. godine mnogo puta bezuspešno tražila formulu za „kontinentalnu bezbednost“. Zato nastojanje EZ da formira sopstvene vojne jedinice, pored dimenzije koja je vezana za nastojanje zapadnoevropskih država da se „oslobode“ vojnog uticaja SAD, moglo bi da poprими i dimenziju zaštite ekonomskih interesa zapadnoevropskih zemalja na istoku kontinenta putem vojnih snaga Evropske zajednice. Takav razvoj situacije mogao bi da kompromituje ideju prema kojoj bi vojne snage EZ (ili po nekim predlozima Zapadnoevropske unije) vremenom prerasle u „sveevropsku armiju“.

Treba, naravno, raščistiti i sa svakom iluzijom da će formiranje tih jedinica posle 1992. godine postati „tehnička stvar“. Procesi u EZ, istina, kreću se u smeru formiranja „političke unije“ i „zajedničkih vojnih jedinica za brze intervencije“, ali jedinstvena vojna politika se ponajmanje bavi tehničkim aspektima nekog problema. Naprotiv, ona zahteva, pre svega, usklađivanje strategijskih političkih interesa. Najbolji primeri su vezani za 1973. godinu i uključivanje Velike

Britanije u Evropsku zajednicu i položaj Francuske u toj organizaciji. Vreme će neminovno pokazati koliko će i sve veća moć Nemačke uticati na mogućnosti stvaranja zajedničkih vojnih snaga EZ (ili „reafirmisane Zapadnoevropske unije“). Budućnost će, uostalom, odgovoriti i na pitanje koliki su realni „dometi“ Evropske zajednice.

S U M M A R Y

EUROPEAN COMMUNITY – POSSIBILITIES FOR MILITARY INTEGRATION

Integrative processes in the European Community (EC) have been effected in the economic, institutional and political domains. The processes in the economic domain encompass the abolition of custom taxes between the EC countries, and the establishment of the EC central bank and the common European currency (ECU). Within the frames of the institutional integration process were established the Committee of the European Community, the Council of Ministers of the European Community, the European Parliament, the European Court of Justice, in Luxembourg, and the European Council. The political integration which is already in process, should first fulfil two basic conditions: common foreign policy of the EC countries, and their common defence. The establishment of common defence entails, however, the solution of a number of other matters: relationship between the EC armed forces units with the NATO, and their number, composition and purpose. In Brussels is also present the dilemma on the matter of whether within the EC entirely new military units should be formed or the solution should be sought in the re-activation of the somewhat forgotten West European Union. The political crisis in Yugoslavia, as a European country, and the processes of disintegration in the USSR, provide grounds for the view that such units should be formed. However, since their formation could directly jeopardize the existence of the NATO military organization and enter into the agenda the issue of purpose of the deployment of the US military units in Europe the solution has been, for the time being, found in the formula called the European pillar of the NATO.

R E S U M E

COMMUNAUTE EUROPEENNE – LES POSSIBILITES DE L'INTEGRATION MILITAIRE

Les processus d'intégration dans la Communauté Européenne (CE) sont réalisés sur le plan économique, institutionnel et politique. Par les processus économiques on a vu la suprématie des douanes entre les pays européens et

formation d'une banque centrale de la CE munie d'une monnaie commune (ecu). Dans le cadre de l'intégration institutionnelle on a formé la Commission de la CE, Le Conseil des Ministres de la CE, Le Parlement de la CE, Le Court de la Justice en Luxembourg et le Conseil Européen. Par l'intégration politique qui est en cours il faut faire d'abord: la politique extérieure commune des pays de la CE, puis la défense commune. La défense commune, cependant, pose plusieurs questions: le rapport des unités militaires CE et les forces de l'OTAN, leur nombre, composition, etc. A Bruxelles, on a aussi le dilemme sur la formation des nouvelles forces militaires à l'intérieur de la CE ou sur l'activation nouvelles et la modernisation de l'Union Européenne oubliée. La crise politique en Yougoslavie, étant le pays européen, et les processus de désintégration en URSS vont au profit de création de ces unités. Cependant, leur formation pourrait menacer l'existence de l'OTAN et mettre en cause le stationnement des unités militaires américaines en Europe. C'est pourquoi, on a trouvé la résolution dans la formule du pilier européen près l'OTAN.

РЕЗЮМЕ

ЕВРОПЕЙСКОЕ СОДРУЖЕСТВО – ВОЗМОЖНОСТИ ВОЕННОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Интеграционные процессы в Европейском содружестве (ЕС) проводились в области экономики, институтов и политики. Экономическими процессами охвачена отмена таможенных обложений между странами ЕС и формирование центрального банка ЕС и совместной европейской валюты (ЭКИ). В рамках интеграции институтов основаны Комиссия ЕС, Совет министров ЕС, Европейский парламент, Суд правды в Люксембурге и Европейский совет. Политической интеграцией, которая идет в настоящее время, предусматривается исполнить два основных условия: совместная внешняя политика стран ЕС и совместная оборона. Совместная оборона, однако, навязывает несколько других вопросов: отношение воинских частей ЕС к НАТО и их количество, цель, состав и назначение. В Брюсселе актуальной является дилемма о том, надо ли формировать совсем новые военные формирования внутри ЕС или решение надо искать в повторном активировании и модернизации уже понемножку забытой европейской унии. Политический кризис в Югославии, как европейской стране, и дезинтеграционные процессы в СССР идут в пользу формирования таких воинских частей. Однако, их формирование могло бы поставить под непосредственную угрозу существование НАТО, а также на повестку дня выдвинуть вопрос целесообразности размещения американских войск в европейских базах, и поэтому решение найдено в формулировке, называемой европейскими столб при НАТО.